

УДК 330:378(4)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/2-87-2>

Парсяк В. Н.
Канаш О. Є.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ВИЩА ДУАЛЬНА ОСВІТА В ЄВРОПІ: ВИТОКИ, ОРГАНІЗАЦІЯ, ЕКОНОМІЧНО-ПРАВОВІ УМОВИ

У контексті реформаційних процесів, які безупинно відбуваються в системі підготовки кадрів в Україні, досліджено джерела походження дуальної університетської освіти на теренах Європейського Союзу (на прикладі Німеччини). З'ясовано, що імпульсом для її поширення за межі професійно-технічної освіти стали зміни у настроях молоді, яка, прагнучи отримати гарантії економічної стабільності у майбутньому, не обмежується робітничими компетенціями, а має наміри набувати мінімально бакалаврський вишкіл. Отримано підтвердження робочої гіпотези щодо важливості створення інституційного економіко-правового підґрунтя для плідної співпраці отримувачів освітніх послуг, роботодавців і університетів. Представлено моделі дуальної освіти щодо розподілу навчального і робочого часу та різновиди навчальних курсів, які набули поширення. Наголошено, що дуальна освіта не є інновацією для вітчизняної вищої школи, але разом із тим має наповнюватися новим змістом, з огляду на позитивний світовий досвід.

Ключові слова: економіка, економіка освітньої діяльності, фахові компетенції, заклади вищої освіти, дуальна освіта, економічні інституції.

Постановка проблеми. Дедалі гучніше в Україні лунають пропозиції активно запроваджувати дуальні технології не лише в закладах професійно-технічної освіти, а й в університетах. Про це, зокрема, йдеться в Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти в Україні, яку Кабінет Міністрів затвердив своїм розпорядженням [1] та в плані заходів щодо її реалізації [2]. «Трансформаційні процеси, пов'язані з європейською інтеграцією, позитивні результати реформ, підвищення конкурентоспроможності економіки, – наголошують автори документу, – передбачають побудову відповідної національної системи освіти та підготовки кадрів. Важливим є створення умов для поєднання роботи з навчанням як у форматі здобуття освіти за вечірньою або заочною формою навчання, так і у форматі практичної підготовки здобувачів вищої освіти денної форми навчання та здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти на робочих місцях».

Як годиться, на виконання прийнятих рішень з гори до адміністрацій спеціально відібраних ЗВО посипалися розпорядження та вказівки: укласти договори з підприємствами, підписати тристоронні угоди та трудові контракти, забезпечити контроль, здійснювати моніторинг – традиційна бюрократична круговерть.

Маємо відзначити, що тема не залишається поза увагою шановних колег-науковців, студії яких висвітлюють цілу низку актуальних питань уже на прикладному рівні. Однак більшість із них стосується освіти професійної [3–5]. І це виглядає природним з огляду на дефіцит робочих кадрів на більшості підприємств – від хлібопекарних до суднобудівних. Разом із тим помилково було б абстра-

гуватися від важливих завдань, які постають перед «білими комірцями». Особливо в контекстах процесів цифровізації виробничих технологій та широкого застосування інформаційно-комунікаційних інструментів, які в сукупності та взаємозв'язку отримали промовисту назву «Четверта промислова революція». Отже, роль закладів вищої освіти виглядає як ніколи важливою. Але звести ідею дуальності щодо них виключно до «заходів» та «звітів про їх виконання» означає її елементарну дискредитацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переваги та проблеми подвійної вищої освіти активно дискутуються і за кордоном [6–9]. Аналіз контенту надає уявлення про масштаби популярності дуальної освіти: у наведеному переліку бачимо розвідки, виконані у США, Південно-Африканській Республіці, Іспанії, Угорщині. Переважна більшість дослідників, маємо визнати, не приховують свого позитивного ставлення до явища, яке вивчається. Зокрема, М. Погатнік [9, с. 145] наголошує: «Студенти з дуальною освітою навчаються в інституційному академічному періоді разом зі студентами денної форми навчання у своєму вищому навчальному закладі і паралельно беруть участь у практичному навчанні. Залучення до конкретних «оперативних» практичних завдань та проєктно-орієнтована робота покращують незалежну роботу, засвоєння м'яких навичок та відчуття культури праці».

У згаданих та багатьох інших публікаціях автори демонструють кейси університетських програм, до розроблення та впровадження яких вони були дотичні, наголошують на необхідності уважно ставитися до досвіду, накопиченого першопрохідцями руху та їхніми послідовниками, що, власне, спо-

нукало і нас до розвідки, результати якої викладені у цій статті.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На наше переконання, організація дуальної університетської освіти – справа напролюд складна, і розраховувати на те, що її буде розв'язано виключно адміністративними методами, означає перебувати у небезпечній омані. Ключовим складником руху до омріяної мети є створення умов, які б мотивували саме отримувачів освітніх послуг знаходити в дуальності сенс свого життя. Спочатку впродовж періоду фахового становлення і надалі – підтримання на належному рівні важливих професійних компетенцій. Щодо університетів, то прикро, якщо вони обійдуть стороною питання оптимізації змісту освіти в координатах дуальності, а промисловість залишиться на старому технологічному рівні. Не про таку дуальність мріється.

Мета статті. Виходячи з вищевикладеного, автори поставили собі за мету зануритися у природне середовище системи дуальної вищої освіти й у такий спосіб з'ясувати особливості роботи відповідного механізму, споглядаючи його зсередини. Для цього використовувалися методи евристичного аналізу інформації, отриманої впродовж класичного кабінетного дослідження. Дані були отримані з офіційних вебсайтів провідних університетів Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Виявилось, що поштовхом до поширення дуалістичної концепції за межі професійно-технічної освіти стало перетворення наприкінці ХХ ст. університетського сегмента ринку освітніх послуг у масовий. Він позбувся статусу «зони для привілейованих суб'єктів»: переважна більшість випускників шкіл рушили до вишів. Відбулося й переналаштування впродовж молодих кваліфікованих працівників, які замість роботи за спеціальністю, що вони набули в професійно-технічних училищах, виявляли бажання продовжувати навчання з метою отримати визнання міжнародною академічною спільнотою ступінь бакалавра, а то й магістра. Спрацював у чистому вигляді «стадний інстинкт».

Для того щоб бізнес та держава не втратили кадри й гроші, витрачені на їх підготовку, почалися інтенсивні консультації з академічною спільнотою. Врешті, консенсус було знайдено і до справи залучилися [10, с. 8]:

1. Дуальні коледжі (на них припадає 6% програм вищої дуальної освіти).

2. Університети (7%). Слугують для підтримки та розвитку науки шляхом проведення дослідницької та академічної діяльності. Вони пропонують широкий спектр професій за програмами, що відповідають п'ятому та шостому рівням Міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED) [11]. Наділений виключним привілеєм пропонувати програми науково-освітнього рівня магістра та доктор філософії.

3. Професійні академії (23%). У деяких федеральних землях ФРН (спочатку в Баден-Вюртемберг, Тюрингія, Рейнланд-Пфальц, Саксонія, а тепер після успішного завершення пілотного проєкту – у всіх без винятку) вони були об'єднані в Кооперативні держані дуальні університети (КДДУ).

Стосовно них застосовують ще назву «парасолькові організації». Йдеться про своєрідний еквівалент кластерів – організацій, які, залишаючись економічно та юридично незалежними, працюють разом у межах певного регіону та координують свою діяльність. Із 1995 р. спільним рішенням земельних міністрів освіти випускників КДДУ прирівняли до випускників коледжів.

4. Університети прикладних наук (абсолютні лідери із 64% освітніх програм) – орієнтовані на практику ЗВО, освітньо-професійні програми яких передбачають стажування та семестрові практики на підприємствах. У їхніх студентів є перспективи отримати ступінь бакалавра та магістра.

5. Університети дистанційного навчання. У Федеративній Республіці їх понад 160.

Подвійні магістерські програми – скоріше виняток, аніж загальне правило. Лише поодинокі університети пропонують їх [12–14], оскільки вважається, що ступінь магістра призначена для професіоналів, які бажають примножити свої знання. Лівова частка припадає на індустріально розвинені землі, як, скажімо, Баварія, Баден-Вюртемберг, Північний Рейн-Вестфалія, де промислові підприємства особливо зацікавлені у висококваліфікованій робочій силі. Тут, як і в бакалавраті, мають співпасти бажання студента, роботодавця та університету щодо якнайкращої підтримки професійного й особистісного розвитку особистості. Плата за навчання справляється фірмою, заробітна плата покриває видатки на задоволення життєвих потреб, робота після завершення курсу – гарантована, а ділові контакти з колегами – налаштовані.

Про подвійні PhD-програми не йдеться зовсім. Принаймні відповідної інформації під час моніторингу офіційних сайтів виявлено не було. Робимо висновок: зв'язавши долю з дуальною освітою, лише відчайдушні оптимісти здатні мріяти про наукову або академічну кар'єру викладача – доцента, а надалі – професора. Пошукачу наукового ступеня елементарно важко буде знайти для себе наукового керівника (консультанта). Але не виключаємо, що з часом і ця проблема минеться.

Тривалість дуальних ОПП залежно від ЗВО, вибраної спеціальності коливається в діапазоні від трьох до п'яти років. На практиці за домовленістю між роботодавцем та центром навчання застосовуються дві моделі дуальної освіти щодо розподілу часу:

1. Блокова. З декількома варіантами в її внутрішній будові:

– по-перше, коли навчальний курс з невідмінними лекціями та семінарами розділе-

ний на кварталні (12-тижневі) блоки, упродовж кожного з яких студент перебуває по черзі або на підприємстві, або в університеті;

– по-друге, навчання за академічним графіком навчального процесу, коли практичній роботі віддають час, вільний від лекцій та семінарів;

– по-третє, коли передбачено, що три дні присвячуються виконанню службових обов'язків, а четвер, п'ятниця (інколи й субота) – академічній роботі;

– по-четверте, коли впродовж місяця три тижні – навчання, два – робота. Тут маємо справу з тією самою неповною зайнятістю студентів.

2. Паралельного навчання (зі стовідсотковою зайнятістю здобувачів). Тут відомі чотири варіанти:

– перший є еквівалентом відомої в Україні вечірньої форми навчання: відвідування лекцій відбувається після роботи та (або) у вихідні дні. За таким, наприклад, розкладом лекцій: щовівторка та щочетверга – з 18.00 до 21.00, а в суботу – з 10.00 до 16.00. Так само відбуваються письмові іспити (за бажанням студента – відразу після завершення відповідного модуля);

– другий – навчання у вихідні дні: у п'ятницю (для цього треба мати лояльного менеджера), суботу та неділю. Серйозне випробовування на міць і для студентів, і для викладачів. Наприклад, Університет прикладних наук для середніх підприємств (Fachhochschule des Mittelstands) вчить бакалаврів у галузі ділового адміністрування приблизно три рази на місяць п'ятницями з 17.00 до 20.15, а суботами – з 9.00 до 18.00. Є також онлайн-лекції, які можна дивитися вечорами вдома впродовж тижня [15];

– третій – дистанційне навчання. Воно, своєю чергою, поділяється на субмоделі:

а) самоосвіту (студент отримує навчально-методичні матеріали в зручній для нього спосіб і звітує про свою обізнаність із предметів під час екзаменаційної сесії. Якщо проводити аналогії, то із заочною освітою в нашій країні. У цьому разі, до речі, тривалість навчання за запитом студента може буди збільшена (інколи вдвічі) із метою послаблення інтелектуального та фізичного навантаження;

б) онлайн-кампуси, які набули особливої популярності під час карантинних обмежень, викликаних світовою пандемією коронавірусу. Із цих площадок відбувається: трансляція через Інтернет лекцій, проведення дискусій із викладачами та однокурсниками (семінарів, колоквиумів, конференцій), надаються відповіді на запитання та консультації.

Дуальний курс навчання, принаймні в Німеччині, пропонується в декількох формах (табл. 1).

Зауважимо, що у цій частині дослідження ми стикнулися з деякими об'єктивними проблемами. З'ясувалося, зокрема, що у відповідній царині не існує в принципі стандартизованої термінології, оскільки уряди кожного регіону (землі) створюють власні правила і варіанти навчання. До імпровізацій влади на тему дуальності додають різноманіття й університети, користуючись своїми надзвичайно широкими академічними свободами.

Який із наведених варіантів не було б вибрано здобувачем освітньої послуги, обов'язкова умова – укладання двох договорів: між освітньою установою та підприємством, а також між підприємством та студентом. Останній містить у собі, крім іншого, відомості про фінансову винагороду від роботодавця, а також зобов'язання студента відпрацювати на свого інвестора впродовж узгодженого проміжку часу. Контракт багато до чого зобов'язує:

– зберігати вірність вибраній освітній програмі, навіть якщо з часом з'ясувалося, що рішення було помилковим. Йдеться не про поневолення, звичайно. Просто відмова від домовленості призведе до вимоги повернути гроші, інвестовані підприємством;

– концентруватися виключно на тій сфері діяльності, в якій зацікавлений бізнес (комерційна діяльність, судновий інжиніринг, маркетинг, управління послугами, будь-що інше). Менеджмент розраховує на розв'язання певної кадрової проблеми та вимушено обмежує ступені «свободи вибору» студента, заохочуючи його до ранньої фахової спеціалізації. Наприклад, якщо особа налаштувалася на банківську справу, її індивіду-

Таблиця 1

Різновиди курсів дуальної освіти

Найменування	Характеристика
Інтегрований курс учнівства (an integrating apprenticeship)	Передбачає отримання за чотири роки разом з академічним ступенем ще й професійної кваліфікації. Для випускників обов'язковим є фінальний іспит, започаткований Торгово-промисловою палатою
Інтегрований курс з досвідом роботи (integrating work experience)	Передбачає розширену фазу практичної діяльності на підприємстві впродовж трьох-чотирьох років. Для доступу до курсу студент має надати сертифікат – «Abitur», що засвідчує рівень кваліфікації відповідно до конкретного навчального закладу
Курс подвійного навчання (integrating professional employment) та курс безперервної практичної освіти (in-service)	Передбачають постійну професійну зайнятість із відстоюванням протягом трьох-чотирьох років права отримати ступінь бакалавра

Джерело: складено за [16]

альна освітня траєкторія визначатиметься в такий спосіб: опанування компетенцій банківського службовця з подальшим вибором ОПП «Ділове адміністрування» зі спеціалізацією «Фінанси, банківська справа та страхування».

Абсолютно очевидно, що прихильність до дуальності передбачає мобілізацію неабияких розумових та фізичних зусиль здобувача освітніх послуг, адже підприємство та університет, може статися, розташовані у зовсім різних містах. Мігрувати між ними, встигаючи всюди вчасно, – завдання не з легких. На противагу канікулам, звичайним та очікуваним студентами стаціонарів, – обмежена у часі відпустка. Навчальний процес за дуальної системи інтенсивніший, аніж у його традиційній версії.

Розклад тут більш жорсткий, а на іспити в кінці кожного семестру виділяють один-два тижні, протягом яких доводиться проходити 4–10 і більше академічних випробувань. Деякі з них бувають модульними, тобто один іспит складається з двох або трьох екзаменів щодня. І добре, якщо прихильний шеф надає хоча б якийсь час для підготовки до них. Його проблеми теж можна зрозуміти: власник не вибачить зриву виконання виробничої програми. Підприємництво, навіть якщо воно має «людське європейське обличчя», залишається підприємництвом.

Але результат того вартий – визнання друзів та колег і диплом, який ні на крихітку не відрізняється від того, що отримав одноліток, який навчався за класичною схемою. За даними порталу Study in focus [17], близько 7% випускників дуальної системи після закінчення навчання отримують керівні пости в тих компаніях, де вони стажувалися.

Не будуть зайвими й 700–1800 євро щомісяця [18] у вигляді нарахованої заробітної плати. Конкретний розмір залежить від професії, виду господарської діяльності підприємства, його розмірів, місця розташування (йдеться про рівень економічного розвитку тих чи інших земель), соціального пакета, гарантованого власниками та менеджментом вибраної студентом моделі навчання.

Суми, про які йдеться, не повинні надмірно причаровувати українців з огляду на те, що середньомісячна заробітна плата у ФРН, за різними оцінками, коливається в діапазоні від 4,9 [19] до 6,0 тис євро [20]. В останньому випадку вона включає бонуси, святкові та різдвяні грошові виплати. Але сам факт їх виплати справляє враження і перебуває у діаметральній протилежності з позицією більшості вітчизняних бізнесменів. Коли йдеться про пред'явлення претензії вищій школі, у спритності їм не відмовиш, а от долучатися справою до розвитку дуальної освіти явно не поспішають.

Зиск, зі свого боку, має й бізнес, який співпрацює з університетами в дуальних проєктах:

- залучення висококваліфікованих, мотивованих стажистів із подвійною кваліфікацією (професійна та академічна);

- висока продуктивність студентів під час навчання, можливість уникнути сповненого неочікуваними ризиками випробовуваного періоду для рекрутованого новобранця;

- тривалий період ознайомлення з бізнес-процесами компанії під час навчання допомагає визначити найкращу сферу застосування компетенцій майбутнього співробітника, які ще й удосконалюються під час практик;

- висока лояльність робітників до компанії, у якій вони мали змогу пройти навчання;

- щільна співпраця підприємства з університетом, обопільний трансфер технологій та знань.

Прагнучи дістатися поставленої мети, менеджмент підприємств налагодив процедури подачі та розгляду заявок на заповнення чинних вакансій у штатному розкладі. Частина з них опрацьовується спеціальними програмами (головним чином, у великих корпораціях), середні та малі підприємства вдаються до персональної співбесіди директора або керівників підрозділів із претендентами, подекуди створюються спеціальні оцінювальні центри. Запрошенню до них передують онлайн- та офлайн-анкетування з питаннями щодо предметної сфери, знань із предметів, важливих для професії, іноземної мови, перевірки логічного мислення, особистісні тести тощо. Усе це ще раз підкреслює не формальне, зацікавлене ставлення бізнесу до дуальної освіти як інструменту оновлення та підсилення свого інтелектуального капіталу.

Висновки і пропозиції. Отже, переконаємося, що дуальна освіта, щонайменше окремі її складники, вже знайома вітчизняним ЗВО і постає завдання наповнювати навчальні процеси новим змістом, застосовувати інноваційні інформаційні технології, що посилять її ефективність із користю для стейкхолдерів. Із цього випливає самостійне наукове завдання опрацювання інноваційні моделі імплементації дуальності вищої освіти в закладах вищої освіти нашої країни.

Опрацьовуючи їх, виходимо з усвідомлення, що дуальна вища освіта (за її розумного використання) – ефективний інструмент розв'язання надзвичайно важливих завдань, які постають перед урядами держав, органами місцевого самоврядування, бізнесом. Але тільки за умов, якщо:

- перші та другі дійсно опікуються розквітом країн (регіонів) через піднесення інтелектуальних, цифрових бізнесів та зростанням добробуту мешканців;

- інвестори відчують позитивні впливи комфортного інвестиційного середовища і вкладають кошти в підприємницькі проєкти, що потребують фахових компетенцій відповідного ґатунку, і готові із цього приводу співпрацювати з університетами;

– представники нових генерацій громадян штування на підприємствах, що здатні спри- пов'язують своє майбутнє з батьківщиною, яти їх самореалізації за вибраною спеціаль- де вони народилися, потребують працевла- ністю.

Список використаних джерел:

1. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR180660?an=14>.
2. План заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Розпорядження КМУ від 3 квітня 2019 р. № 214-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2019-%D1%80#Text>.
3. Ажажа М.А. Управління процесом упровадження дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 1(20). С. 14–24.
4. Дергунова М.Г. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 137–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_19.
5. Новіков В.М. Практико-орієнтована модель професійної освіти. *Демографія та соціальна політика*. 2019. № 2(36). С. 152–164.
6. Nader A., Foster P. Benefits and Challenges of Dual Degree Programs: Case of EU and the United States. Bentley University, Waltham. URL: https://www.joiman.eu/ProjectResults/PublicDeliverables/Papers/MASTER_Benefits%20and%20Challenges%20of%20Dual%20Degree%20Programs_Case%20of%20EU%20and%20United%20States_Asgary-Foster.pdf.
7. Nyaruwata L.T. Dual Mode University in Southern Africa Development Community (SADC): Successes, Challenges and Solutions. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*. 2019. Vol. 3. № 3. P. 75–82. URL: <https://www.rsisinternational.org/journals/ijriss/Digital-Library/volume-3-issue-3/75-82.pdf>.
8. Krüger K., Molas A., Esteller L.J. Dual studies in university higher education. *ApprEnt – Refining Higher Education Apprenticeships with Enterprises in Europe*, 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/337185688_Dual_studies_in_university_higher_education_-_Estudios_duales_en_educacion_superior_universitaria.
9. Pogatsnik M. Dual Education: The Win-Win Model of Collaboration between Universities and Industry. *International Journal of Engineering Pedagogy*. 2018. Vol. 8. № 3. P. 145–152.
10. Duales Studium 2018 Statistiken & Trends. Wegweiser-Duales-Studium. Köln, 2019, 17 p. URL: https://www.wegweiser-duales-studium.de/fileadmin/user_upload/Inhalte/wegweiser-duales-studium.de/infos/E-Book-Duales-Studium-2018.pdf.
11. International Standard Classification of Education (ISCED). *UNESCO Institute of Statistics*. 2021. URL: <http://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced>.
12. Masterstudiengänge. Technische Hochschule Nürnberg. *OHM Professional School*. URL: <https://ohm-professional-school.de/studium/master/master-im-ueberblick/>.
13. Center for Advanced Studies der Dualen Hochschule Baden-Württemberg (DHBW CAS). URL: <https://www.cas.dhbw.de/startseite/>.
14. South Westphalia University of Applied Sciences. URL: https://www4.fh-swf.de/de/home/studieninteressierte/beruf_studium/franchise/index.php#.
15. Studieren an der FHM in Vollzeit, Teilzeit oder als Fernstudium. Studieren, wie es zu Dir passt. Staatlich anerkannte, private. *Fachhochschule des Mittelstands (FHM)*. URL: <https://www.fh-mittelstand.de/>.
16. Hesser W. Implementation of a dual system of higher education within foreign universities and enterprises. Helmut Schmidt University. Hamburg, 2018. 242 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/327034379_Implementation_of_a_dual_system_of_higher_education_within_foreign_universities_and_enterprises.
17. Duales Studium: как стать востребованным специалистом еще во время учебы в вузе. *Study in Focus*. 2020. URL: <https://studyinfocus.ru/duales-studium-kak-stat-vostrebovannym-spetsialistom-eshhe-vo-vremya-ucheby-v-vuze/>.
18. Überblick: Konkrete Gehaltsangaben für ein duales Studium. *Wegweiser Duales Stadium*. URL: <https://www.wegweiser-duales-studium.de/gehalt/beispiele/>.
19. Hermann A., Zimmermann T. Stepstone gehaltsreport 2020. Herausgegeben von der StepStone. *Für Fach- und Führungskräfte*. 2020. URL: https://www.stepstone.de/Ueber-StepStone/wp-content/uploads/2020/02/Stepstone_Gehaltsreport_2020.pdf.
20. XING Gehaltsstudie 2019. New Work SE, Hamburg, 2019. URL: https://www.new-work.se/NWSE/Presse/2019_Gehaltsstudie/XING-Gehaltsstudie-2019-DE.pdf.

References:

1. The concept of training specialists in the dual form of education. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from September 19, 2018, № 660-g. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/KR180660?an=14>.
2. Action plan for the implementation of the Concept of training specialists in the dual form of education. Cabinet of Ministers of Ukraine. Order of April 3, 2019. № 214-r. Kyiv. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2019-%D1%80#Text>.
3. Ajazha M.A. (2019) Upravlinnia Protsekom Uprovadzhenia Dualnoi Osvity V Profesiinu Pidhotovku Maibutnikh Fakhivtsiv [Management of the process of introduction of dual education in the professional training of future specialists]. *Publichne Upravlinnia Ta Mytne Administruvannia*, no. 1 (20), pp. 14–24.
4. Derhunova M.H. (2014) Dualna Model Vyshchoi Profesiinnoi Osvity Doroslykh [Dual model of higher professional education of adults]. *Osvita Doroslykh Teoriia Dosvid Perspektyvy*, no. 2, pp. 137–145. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_19.
5. Novikov V.M. (2019) Praktyko-Oriientovana Model Profesiinnoi Osvity [Практико-орієнтована модель професійної освіти]. *Demohrafiia Ta Sotsialna Polityka*, no. 2 (36), pp. 152–164.

6. Nader A., Foster P. Benefits and Challenges of Dual Degree Programs: Case of EU and the United States. Bentley University, Waltham. Available at: https://www.joiman.eu/ProjectResults/PublicDeliverables/Papers/MASTER_Benefits%20and%20Challenges%20of%20Dual%20Degree%20Programs_Case%20of%20EU%20and%20United%20States_Asgary-Foster.pdf.
7. Nyaruwata L.T. Dual Mode University in Southern Africa Development Community (SADC): Successes, Challenges and Solutions. (2019). *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, vol. 3, no. 3, pp. 75–82. Available at: <https://www.rsisinternational.org/journals/ijriss/Digital-Library/volume-3-issue-3/75-82.pdf>.
8. Krüger K., Molas A., Esteller L.J. (2019) Dual studies in university higher education. *ApprEnt – Refining Higher Education Apprenticeships with Enterprises in Europe*, 2019. Available at: https://www.researchgate.net/publication/337185688_Dual_studies_in_university_higher_education_-_Estudios_duales_en_educacion_superior_universitaria.
9. Pogatsnik M. (2018) Dual Education: The Win-Win Model of Collaboration between Universities and Industry. *International Journal of Engineering Pedagogy*, vol. 8, no. 3, pp. 145–152.
10. Duales Studium 2018 Statistiken & Trends. (2019) Wegweiser-Duales-Studium, Köln, 17 p. Available at: https://www.wegweiser-duales-studium.de/fileadmin/user_upload/Inhalte/wegweiser-duales-studium.de/infos/E-Book-Duales-Studium-2018.pdf.
11. International Standard Classification of Education (ISCED). (2021) *UNESCO Institute of Statistics*. 2021. Available at: <http://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced>.
12. Masterstudiengänge. Technische Hochschule Nürnberg. *OHM Professional School*. Available at: <https://ohm-professional-school.de/studium/master/master-im-ueberblick/>
13. Center for Advanced Studies der Dualen Hochschule Baden-Württemberg (DHBW CAS). Available at: <https://www.cas.dhbw.de/startseite/>.
14. South Westphalia University of Applied Sciences. Available at: https://www4.fh-swf.de/de/home/studieninteressierte/beruf_studium/franchise/index.php#.
15. Studieren an der FHM in Vollzeit, Teilzeit oder als Fernstudium. Studieren, wie es zu Dir ast Staatlich anerkannte, private. *Fachhochschule des Mittelstands (FHM)*. Available at: <https://www.fh-mittelstand.de/>.
16. Hesser W. (2018) Implementation of a dual system of higher education within foreign universities and enterprises. Helmut Schmidt University. Hamburg, 242 p. Available at: https://www.researchgate.net/publication/327034379_Implementation_of_a_dual_system_of_higher_education_within_foreign_universities_and_enterprises.
17. Duales Studium: как стать востребованным специалистом еще во время учебы в вузе (Study in Focus. 2020. URL: <https://studyinfocus.ru/duales-studium-kak-stat-vostrebovannym-spetsialistom-eshhe-vo-vremya-ucheby-v-vuze/>.
18. Überblick: Konkrete Gehaltsangaben für ein duales Studium. Wegweiser Duales Stadium. Available at: <https://www.wegweiser-duales-studium.de/gehalt/beispiele/>.
19. Hermann A., Zimmermann T. Stepstone gehaltsreport 2020. Herausgegeben von der StepStone. (2020). Für Fach-und Führungskräfte. Available at: https://www.stepstone.de/Ueber-StepStone/wp-content/uploads/2020/02/Stepstone_Gehaltsreport_2020.pdf.
20. XING Gehaltsstudie 2019. (2019) New Work SE, Hamburg, 2019. Available at: https://www.new-work.se/NWSE/Presse/2019_Gehaltsstudie/XING-Gehaltsstudie-2019-DE.pdf

Парсяк В. Н.

Канаш О. Е.

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова

ВЫСШЕЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ЕВРОПЕ: ИСТОКИ, ОРГАНИЗАЦИЯ, ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫЕ УСЛОВИЯ

Резюме

В контексте процессов реформирования, которые постоянно происходят в системе подготовки кадров в Украине, исследованы источники происхождения дуального университетского образования на территории Европейского Союза (на примере Германии). Выяснено, что импульсом для ее распространения за пределы профессионально-технического образования стали изменения в настроениях молодежи, которая, стремясь получить гарантии экономической стабильности в будущем, не ограничивается рабочими компетенциями, а намерена приобретать как минимум бакалаврское обучение. Получено подтверждение рабочей гипотезы о важности создания институционального экономико-правовой основы для плодотворного сотрудничества получателей образовательных услуг, работодателей и университетов. Представлены наиболее популярные модели дуального образования по распределению учебного и рабочего времени и разновидности учебных курсов. Отмечено, что дуальное образование не является инновацией для отечественной высшей школы, но вместе с тем должно наполняться новым содержанием, учитывая положительный мировой опыт.

Ключевые слова: экономика, экономика образовательной деятельности, профессиональные компетенции, высшие учебные заведения, дуальное образование, экономические институты.

Parsyak Volodymyr

Kanash Olesia

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

HIGHER DUAL EDUCATION IN EUROPE: ORIGINS, ORGANIZATION, ECONOMIC AND LEGAL CONDITIONS

Summary

The sources of the origin of dual university education in the European Union have been observed in the context of the reform processes that have been taking place continuously throughout the years of state independence in the system of personnel training in Ukraine. Germany was chosen as an example because, firstly, it is its ancestor, and secondly, it has brought dual education to exemplary perfection. Germany was chosen as an example because, firstly, it is its ancestor, and secondly, it has brought dual education to exemplary perfection. An evidence positing the methods developed by German experts are favorably received by countries located on all continents of the planet has been gained. It was found that the impetus for its spread beyond vocational education was unexpected changes in the mood of young people, who, seeking to ensure economic stability in the future, are not limited to acquiring a minimum bachelor's and, eventually, master's degree. Moreover, before our eyes is an attractive example of ones who is of the same age, preferring classical academic education. This impulse coincided with the Fourth Industrial Revolution. And it, in turn, has formed a demand for intellectual capital capable of serving the latest information and communication technologies. A confirmation of the proposed working hypothesis about the importance of creating an institutional economic and legal basis for fruitful cooperation of recipients of educational services, employers and universities has been obtained. Each of this triad needs a separate thorough motivation. Models of dual education on the distribution of study and working time and the types of training courses that have acquired the greatest practical application are presented. It is emphasized that dual education is not an innovation for domestic higher education. At least in such forms as night-school classes, nonresident training and online education, as they are used in the past and in the present by higher education institutions. However, each of them should be filled with new content, given the positive world experience. As for full-time dual education, it is associated with deep reengineering of the educational process, which, in fact, is the content of future scientific research of the authors.

Keywords: economics, economics of educational activities, professional competencies, institutions of higher education, dual education, economic institutions.